

# Tribiwnlys y Gymraeg Adroddiad Blynyddol 2015 – 2016

Chwefror 2017

Gweler y Rhagair am esboniad o statws yr Adroddiad hwn



Tribiwnlys y Gymraeg  
Welsh Language Tribunal

# Cynnwys

<b>Rhagair</b>		3
<b>Adran 1</b>	Amdanom Ni	4
<b>Adran 2</b>	Perfformiad a Datblygiad	8
<b>Adran 3</b>	Ein Cwsmeriaid	9
<b>Adran 4</b>	Blaenoriaethau Busnes	9
<b>Adran 5</b>	Gwariant	10

# Rhagair



Dyma ail adroddiad blynyddol Tribiwnlys y Gymraeg, a'r un cyntaf i gael ei gyflwyno o dan ofynion statudol adran 132 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Mae ei statws statudol yn deillio o'r ffaith fod y darpariaethau yn y Mesur sy'n ymwneud â'r Tribiwnlys wedi dod i rym ar 1 Ebrill 2015, dechrau'r flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad hwn yn ymwneud â hi.

Soniwyd yn adroddiad 2014/15 am y gwaith paratoi a wnaed yn ystod y flwyddyn honno – penodi Llywydd ac Aelodau i'r Tribiwnlys a sicrhau bod gennym Reolau gweithdrefnol a fyddai'n ein galluogi ni i ddelio'n effeithiol gydag unrhyw achos y byddai'n rhaid i ni ei ystyried. Parhaodd y gwaith paratoi yn ystod 2015/16.

Ar 5 Hydref 2015, cyrhaeddwyd carreg filltir bwysig iawn yn hanes y drefn a sefydlwyd gan y Mesur. Ar y diwrnod hwnnw, rhoddodd Comisiynydd y Gymraeg hysbysiadau cydymffurfio, o dan adran 45 o'r Mesur, i Weinidogion Cymru, i'r 22 cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol ac i'r 3 awdurdod parc cenedlaethol sydd yng Nghymru. Effaith yr hysbysiadau hyn oedd rhoi dyletswydd gyfreithiol ar yr awdurdodau hynny, o 30 Mawrth 2016 ymlaen, i gydymffurfio â'r Safonau a ragnodwyd ganddynt.

O hynny ymlaen, roedd hi'n bosibl i'r awdurdodau a oedd wedi derbyn hysbysiadau herio rhesymoldeb a chymesuredd gosod Safonau penodol arnynt, yn gyntaf trwy ofyn i'r Comisiynydd ail-ystyried ei phenderfyniad ac, os nad oeddent yn fodlon â'i phenderfyniad, trwy apelio i'r Tribiwnlys yn erbyn y phenderfyniad hwnnw.

Er i nifer o awdurdodau benderfynu gofyn i'r Comisiynydd, o dan adran 54 o'r Mesur, i ddyfarnu a oedd rhai o'r gofynion hynny'n afresymol neu'n anghymesur, nid oedd y broses honno wedi arwain, erbyn diwedd 2014/15, at unrhyw apêl i'r Tribiwnlys.

Parhaodd y gwaith o sicrhau y byddai'r Tribiwnlys yn medru delio'n deg ac yn effeithiol gydag unrhyw apeladau yn erbyn y Safonau a osodwyd (neu unrhyw apeladau eraill y gellir eu gwneud i'r Tribiwnlys o dan y Mesur):

- ymgynghorwyd ar gynnwys Cyfarwyddiadau Ymarfer a fydd yn rhoi canllawiau i bartïon ar sut i gychwyn achos ac ar y defnydd a wneir o ddwy iaith y Tribiwnlys, Cymraeg a Saesneg, wrth drin achosion. Daeth y Cyfarwyddiadau Ymarfer i rym ym mis Chwefror 2016;
- cynhaliwyd gweithgareddau hyfforddiant i gryfhau sgiliau barnwrol yr Aelodau;
- aeth gwefan y Tribiwnlys yn fyw ar Ddydd Gŵyl Dewi 2016.

Erbyn diwedd y flwyddyn o dan sylw roedd Tribiwnlys y Gymraeg yn barod, felly, i chwarae ei rôl allweddol o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Byddaf yn croesawu unrhyw sylwadau, neu awgrymiadau, ynghylch yr adroddiad hwn neu ynghylch unrhyw fater arall sy'n ymwneud â threfniadaeth y Tribiwnlys. Mae manylion cyswllt y Tribiwnlys ar dudalen 7.

**Keith Bush CF**  
**Llywydd Tribiwnlys y Gymraeg**

# Adran 1 – Amdanom Ni

Yn yr adran hon:

- Cefndir
- Swyddogaethau'r Tribiwnlys
- Rheolau'r Tribiwnlys
- Cyfarwyddiadau Ymarfer
- Aelodau'r Tribiwnlys
- Hyfforddiant
- Cysylltu â'r Tribiwnlys
- Hygyrchedd y Tribiwnlys

## Cefndir

Mae Tribiwnlys y Gymraeg yn dribiwnlys statudol a sefydlwyd o dan adran 120 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ('y Mesur'). Swyddogaeth y Tribiwnlys yw penderfynu ar apeliadau yn erbyn penderfyniadau Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd') mewn perthynas â Safonau'r Gymraeg.

## Swyddogaethau'r Tribiwnlys

Mae'r Mesur yn galluogi'r Tribiwnlys i wrando ar y materion canlynol:

1. Apeliadau yn erbyn penderfyniadau'r Comisiynydd o ran gosod Safonau ar gyrrff a swyddogion sy'n arfer swyddogaethau neu'n cyflenwi gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru.
2. Apeliadau yn erbyn dyfarniadau'r Comisiynydd bod rhywun wedi methu â chydymffurfio â gofyniad Safon.
3. Apeliadau yn erbyn camau gorfodi sy'n cael eu cymryd gan y Comisiynydd.
4. Apeliadau gan achwynydd yn erbyn dyfarniad y Comisiynydd nad oedd person wedi methu â chydymffurfio â safon.
5. Adolygiadau o benderfyniadau gan y Comisiynydd i beidio ag ymchwilio i gŵyn (neu i derfynu ymchwiliad).

## Rheolau'r Tribiwnlys

Mae'r Tribiwnlys yn gweithredu'n unol a'i reolau gweithdrefnol – **Rheolau Tribiwnlys y Gymraeg 2015**. Pwrpas y Rheolau hyn yw sicrhau bod yr holl achosion sy'n dod o flaen y Tribiwnlys yn cael eu trin yn deg, yn gyson ac yn brydlon. Maent yn sicrhau y bydd y rhai sy'n dod ag achos o flaen y Tribiwnlys yn deall yn union pa gamau y mae'n rhaid iddynt eu cymryd er mwyn i ffeithiau'r anghydfod a'r dadleuon perthnasol fedru cael eu cyflwyno'n effeithiol i'r Tribiwnlys. Maent hefyd yn sicrhau y bydd pob parti mewn achos yn deall dadleuon partïon eraill ac yn medru ymateb iddynt.

Yn ôl adran 123 o'r Mesur, mae dyletswydd ar y Llywydd i wneud Rheolau Tribiwnlys ar yr arferion a'r gweithdrefnau i'w dilyn yn y Tribiwnlys. Cyflwynodd y Llywydd y Rheolau'n ffurfiol i'r Prif Weinidog ar 25 Chwefror 2015 (yn unol â gofyniad adran 123(6) o'r Mesur). Cawsant eu cymeradwyo gan y Prif Weinidog ac fe'u gosodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru, fel Offeryn Statudol, ar 9 Ebrill 2015. Daeth y Rheolau i rym ar 30 Ebrill 2015.

Mae Rheolau'r Tribiwnlys yn amlinellu'r canlynol:

- rheolau cyffredin – sy'n ymdrin â rhai egwyddorion sylfaenol cyffredin ac yn diffinio'r termau arbennig sy'n cael eu defnyddio yn y Rheolau;
- sut i gychwyn cais i'r Tribiwnlys;
- y camau ymarferol y mae'n rhaid eu cymryd er mwyn paratoi achos ar gyfer gwrandawriad;
- y pwerau sydd gan y Tribiwnlys i reoli achosion, gan gynnwys y cyfarwyddiadau y bydd y Tribiwnlys yn gallu eu rhoi i bartion ar ba gamau y mae'n rhaid iddynt eu cymryd cyn y gwrandawriad;
- y drefn ar gyfer gwrandawriadau a phenderfyniadau ffurfiol y Tribiwnlys;
- beth sy'n digwydd ar ôl i benderfyniad gael ei wneud, gan gynnwys y trefniadau ar gyfer adolygu penderfyniadau'r Tribiwnlys neu apelio i'r Uchel Lys;
- darpariaethau amrywiol eraill, gan gynnwys rheolau gweinyddol ar gofnodi penderfyniadau, cyflwyno dogfennau a mesur terfynau amser.

## Cyfarwyddiadau Ymarfer

Awdurdodir y Llywydd, o dan adran 124 o'r Mesur a Rheol 4 o'r Rheolau, i roi Cyfarwyddiadau Ymarfer er mwyn rhoi cyngor ymarferol ar sut i ddehongli a gweithredu'r Rheolau.

O dan adran 124(2) o'r Mesur, mae angen cymeradwyaeth Gweinidogion Cymru cyn gall y Llywydd wneud Cyfarwyddiadau Ymarfer. Ymgynghorwyd yn helaeth ar gynnwys Cyfarwyddiadau Ymarfer 1 a 2 (ar sut i gychwyn achos ac ar ddefnydd ieithoedd y Tribiwnlys yn ei drafodion) a diwygiwyd y drafftiau mewn ymateb i nifer o sylwadau pwysig ac adeiladol a ddaeth i law.

Cyflwynodd y Llywydd ddrafftiau terfynol o Gyfarwyddiadau Ymarfer 1 a 2 i'r Prif Weinidog ar 6 Ionawr 2016. Cymeradwyodd y Prif Weinidog, ar ran Gweinidogion Cymru, y Cyfarwyddiadau Ymarfer hynny ar 19 Ionawr 2016 ac yna cawsant eu gwneud gan y Llywydd ar 21 Ionawr 2016.

## Cyfarwyddyd Ymarfer 1 – Cychwyn achos

Mae Rheol 10 o'r Rheolau yn darparu bod yn rhaid i gais i'r Tribiwnlys gael ei wneud trwy gyflwyno i'r Tribiwnlys ddogfen ysgrifenedig (hysbysiad cais). Mae Rheol 12 yn rhagnodi'r wybodaeth y mae'n rhaid ei chynnwys mewn, a chyda, hysbysiad cais.

Pwrpas y Cyfarwyddyd Ymarfer hwn yw cyhoeddi ffurflen a fydd, pan gaiff ei defnyddio gan geisydd, yn cynorthwyo'r ceisydd (neu gynrychiolydd y ceisydd) i gydymffurfio â gofynion Rheol 12. Dylid defnyddio'r ffurflen honno ar gyfer cyflwyno hysbysiad cais.

Serch hynny, nid yw'n ofyniad cyfreithiol i ddefnyddio'r ffurflen. Gall ceisydd gyflenwi'r wybodaeth sy'n cael ei rhagnodi gan Rheol 12 ar ffurf arall. Ond bydd defnyddio'r ffurflen yn:

- sicrhau bod yr holl wybodaeth ofynnol yn cael ei rhoi
- cynorthwyo'r Tribiwnlys i ystyried y wybodaeth honno yn y dull mwyaf cyson ac effeithiol sy'n bosibl.

## Cyfarwyddyd Ymarfer 2 – Y Defnydd o Ieithoedd y Tribiwnlys

Mae Rheol 6 o'r Rheolau yn darparu:

- mai ieithoedd y Tribiwnlys yw'r Gymraeg a'r Saesneg
- bod gan bob parti neu dyst yr hawl i ddefnyddio'r naill iaith neu'r llall yn nhrefodion y Tribiwnlys.

Pwrpas y Cyfarwyddyd Ymarfer hwn yw rhoi cyngor ymarferol ar sut i ddehongli'r Rheolau a sut i roi effaith i weithdrefnau'r Tribiwnlys, mewn modd sy'n unol â Rheol 6.

Yn unol â Rheol 4(4), mae cynnwys y Cyfarwyddyd hwn yn ddarostyngedig i unrhyw gyfarwyddiadau sy'n cael eu rhoi gan y Tribiwnlys mewn perthynas ag achos penodol.

Mae'r Cyfarwyddyd Ymarfer hwn yn ymwneud, yn unig, â chyfathrebiadau sy'n rhan o drafodion y Tribiwnlys mewn perthynas ag achos penodol ac sy'n cael eu rheoli gan ddarpariaethau'r Rheolau.

## Aelodau'r Tribiwnlys

Gweinidogion Cymru sy'n gyfrifol am benodi ac ailbenodi'r Llywydd, Aelodau'r Tribiwnlys sy'n Gyfreithiol Gymwys ac Aelodau Lleyg. Penodwyd yr Aelodau ar ôl hysbysebu ac ar ôl cyfweiliad cystadleuol gan banel a gynullwyd gan Lywodraeth Cymru. Penodwyd y Llywydd ac Aelodau eraill y Tribiwnlys am dymor o 5 mlynedd.

### **Llywydd**

Y Llywydd sydd â chyfrifoldeb barnwrol dros y Tribiwnlys a'i aelodau.

### **Aelodau Cyfreithiol**

Cyfreithwyr (Bargyfreithwyr neu Dwrneiod) yw'r Aelodau Cyfreithiol ac maent yn gyfrifol am lywyddu ar wrandawiadau ac am arfer swyddogaethau mewn perthynas â chamau rhagarweiniol – e.e. rhoi cyfarwyddiadau ynglŷn â'r dystiolaeth a gyflwynir gan bartïon.

### **Aelodau Lleyg**

Mae gan Aelodau Lleyg ystod eang o wybodaeth a phrofiad sy'n berthnasol i waith y tribiwnlys. Maent yn chwarae rhan lawn, gyda llais cyfartal i leisiau Aelodau eraill (gan gynnwys Aelodau Cyfreithiol) ym mhenderfyniadau'r Tribiwnlys.

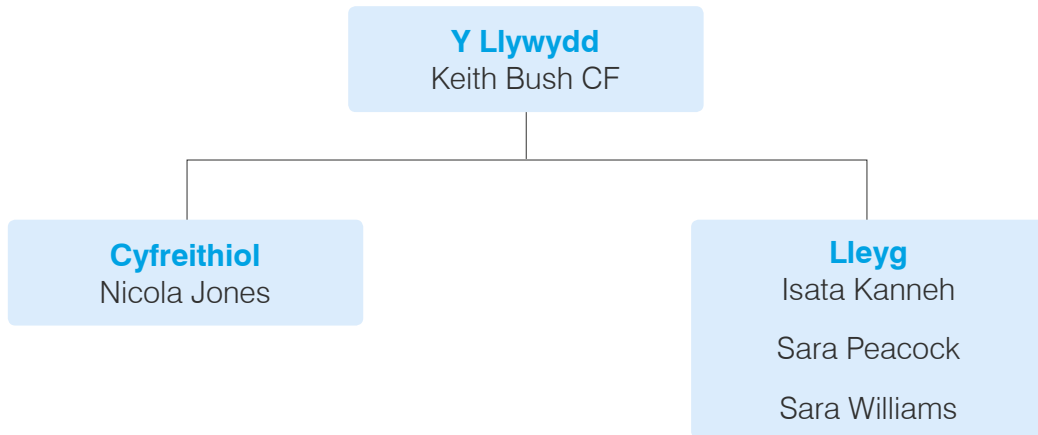
### **Ysgrifenyddiaeth**

Mae gweinyddiaeth y Tribiwnlys o ddydd i ddydd yn cael ei dirprwyo i ysgrifenyddiaeth y Tribiwnlys, sy'n ymdrin â'r gwaith rhagarweiniol a'r gwaith o brosesu ceisiadau i'r Tribiwnlys. Cyn gwrandawriad, mae'r ysgrifenyddiaeth yn ymgynghori â'r Llywydd a/neu'r Aelod Cyfreithiol a fydd yn cadeirio gwrandawriad penodol ar unrhyw bwyntiau cyfreithiol a gyfyd yn ystod cyfnodau rhagarweiniol achosion, ac yn anfon unrhyw ddyfarniadau a chyfarwyddiadau at y partïon yn ysgrifenedig. Mae'r ysgrifenyddiaeth yn bwynt cyswllt ar gyfer Aelodau a defnyddwyr y Tribiwnlys. Mae'r weinyddiaeth yn cael ei darparu, o dan adran 127 o'r Mesur, gan Lywodraeth Cymru.

## Penodiadau

Yn ystod 2015-16 mae'r Prif Weinidog wedi penodi'r canlynol fel Aelodau o'r Tribiwnlys:

- Nicola Jones – Aelod sy'n Gyfreithiol Gymwys
- Isata Kanneh – Aelod Lleyg
- Sara Peacock – Aelod Lleyg
- Sara Williams – Aelod Lleyg (dechreuodd ei phenodiad ar 1 Ebrill 2015)



## Hyfforddiant

Cynhaliwyd diwrnod sefydlu i Aelodau ym mis Mehefin 2015. Roedd y sesiwn hon yn gyfle i Aelodau gwrdd â'i gilydd, a dysgu mwy am y ddeddfwriaeth sydd ynghlwm a'r Tribiwnlys.

Cynhaliwyd ail ddiwrnod hyfforddi ym mis Tachwedd 2015. Seiliwyd y sesiwn hon ar achos ffug, gan roi cyfle i'r Aelodau ystyried a thrafod y math o gwestiynau a all godi mewn perthynas ag achos o flaen y Tribiwnlys. Bu'r digwyddiad yn gyfle, hefyd, i brofi ymarferoldeb y trefniadau y mae'r Tribiwnlys yn bwriadu eu defnyddio ar gyfer gwrandawiadau.

## Cysylltu â'r Tribiwnlys

Dyma fanylion cyswllt Tribiwnlys y Gymraeg:

**Cyfeiriad:** Tribiwnlys y Gymraeg  
Llawr Cyntaf, Adain Orllewinol  
Tŷ Southgate  
Stryd Wood  
Caerdydd  
CF10 1EW

**Llinell Gymorth y Tribiwnlys:** 03000 625610

**E-bost y Tribiwnlys:** [tyg@cymru.gsi.gov.uk](mailto:tyg@cymru.gsi.gov.uk)

**Gwefan y Tribiwnlys:** [tribiwnlysygymraeg.llyw.cymru](http://tribiwnlysygymraeg.llyw.cymru)

## Hygyrchedd y Tribiwnlys

Mae croeso i chi gyfathrebu gyda'r Tribiwnlys yn Gymraeg neu Saesneg. Mae Rheol 6 o'r Rheolau yn darparu:

- mai ieithoedd y Tribiwnlys yw'r Gymraeg a'r Saesneg
- bod gan bob parti neu dyst yr hawl i ddefnyddio'r naill iaith neu'r llall yn nhrefodion y Tribiwnlys.

Mae **Cyfarwyddyd Ymarfer 2** yn rhoi cyngor ymarferol ar sut i ddehongli a gweithredu'r Rheolau mewn modd sy'n unol â Rheol 6.

Gwnewch yn siŵr eich bod yn rhoi manylion unrhyw anghenion ychwanegol sydd gennych, neu eich cynrychiolydd, pan fyddwch yn anfon eich hysbysiad cais atom. Er enghraifft, os bydd angen arwyddwr neu ddehonglydd arnoch yn y gwrandawriad, neu os bydd angen gwneud unrhyw drefniadau ychwanegol ar gyfer y gwrandawriad, byddwn yn sicrhau bod y trefniadau ychwanegol angenrheidiol wedi eu darparu ar gyfer y gwrandawriad.

## Adran 2 – Perfformiad a Datblygiad

### Effeithiolrwydd ein gwasanaeth

Er mwyn monitro pa mor effeithiol yw'r gwasanaethau, y nod yw llunio dangosyddion perfformiad allweddol sy'n mesur dwy agwedd allweddol ar ein gwaith; effeithlonrwydd ac ansawdd ein gwasanaeth, yn seiliedig ar foddhad cwsmeriaid. Byddwn yn mesur perfformiad y Tribiwnlys trwy gyfeirio at y dangosyddion perfformiad hyn yn ein hadroddiad blynyddol nesaf (2016-17).

**Targed:** ymateb i 95% o'r holl ohebiaeth a dderbynnir o fewn 5 diwrnod gwaith.

**Targed:** cofrestru 95% o geisiadau\* o fewn 5 diwrnod gwaith iddynt ddod i law.

**Targed:** rhoi neu wrthod caniatâd i wneud cais o dan adran 103(2) o'r Mesur, mewn 95% o achosion, o fewn 10 diwrnod gwaith i dderbyn y cais.

**Targed:** O ran y ceisiadau a benderfynir heb orfod cynnal gwrandawriad, penderfynu ar 95% ohonynt o fewn 8 wythnos i'w derbyn.

**Targed:** Mewn 95% o achosion, trefnu dyddiad ar gyfer gwrandawriad ar achos sydd o fewn 3 mis i'r dyddiad y derbyniwyd y cais.

**Targed:** Rhoi penderfyniad, mewn 95% o achosion lle cynelir gwrandawriad, o fewn 2 fis i ddiwedd y gwrandawriad.

\* gan eithrio'r rhai sydd angen caniatâd o dan adran 103(2) o'r Mesur a'r rhai lle bo angen gwybodaeth bellach oddi wrth y ceisydd cyn y gellid eu cofrestru.



## Adran 3 – Ein Cwsmeriaid

Yn yr adran hon:

- Arolwg boddhad defnyddwyr y Tribiwnlys.

### Arolwg boddhad defnyddwyr y Tribiwnlys

Mae ysgrifenyddiaeth y Tribiwnlys yn ymdrechu i sicrhau bydd ein defnyddwyr wrth wraidd popeth y byddwn yn ei wneud.

Mae ysgrifenyddiaeth y Tribiwnlys wedi sefydlu arolwg boddhad ar gyfer defnyddwyr y Tribiwnlys. Bydd canlyniadau'r arolwg yn fodd inni ddeall anghenion ein defnyddwyr yn well, a bwrw goleuni gwerthfawr ar yr hyn y mae ysgrifenyddiaeth y Tribiwnlys yn ei wneud yn dda, yn ogystal ag amlygu'r meysydd hynny y mae angen i ysgrifenyddiaeth y Tribiwnlys eu gwella.

Bydd crynodeb o'r adborth a dderbynnir yn cael ei gyhoeddi yn adroddiadau'r dyfodol.

## Adran 4 – Blaenoriaethau Busnes

Yn yr adran hon:

- Blaenoriaethau Busnes 2016-2017.

Mae'n bwysig bod y Tribiwnlys yn datblygu mewn ffordd sy'n ein galluogi i gyflwyno'r gwasanaeth gorau posibl i'n defnyddwyr. Mae'r adran hon yn ymwneud â sut y bydd y Tribiwnlys yn adeiladu ar ei gyflawniadau drwy ganolbwyntio ar flaenoriaethau busnes a'n hymrwymiad i'n defnyddwyr.

Blaenoriaethau Busnes 2016-2017:

- Cynllunio a chynnal hyfforddiant ar gyfer yr aelodau i gyd.
- Parhau i fonitro a diweddarau gwefan Tribiwnlys y Gymraeg.
- Darparu gwasanaeth o safon uchel, gan sicrhau y bodlonir dangosyddion perfformiad allweddol.
- Mireinio dulliau'r Tribiwnlys o weithio, ar sail profiad o ddelio gydag achosion, er mwyn sicrhau'r safon uchaf o ystyried a phenderfynu achosion.
- Cyhoeddi Cyfarwyddyd Ymarfer Rhif 3. Pwrpas y Cyfarwyddyd Ymarfer arfaethedig hwn yw dyrannu swyddogaethau'r Tribiwnlys, mewn perthynas ag achosion penodol, rhwng panelau Tribiwnlys a'r Llywydd (neu Aelod Cyfreithiol arall).

## Adran 5 – Gwariant

Yn yr adran hon, ein:

- Gwariant ar gyfer 2015-2016.

### Gwariant ar gyfer 2015-2016

Cynnwys	Gwariant*
Ffioedd a threuliau'r aelodau	£18,400
Costau cynnal sesiynau hyfforddiant	£1,100
<b>Cyfanswm</b>	<b>£19,500</b>

\*wedi'i dalgrynnu i'r £100 agosaf